

NOTE EPIGRAFICE

1. MURIGHIOL

(raionul Tulcea, regiunea Galați)

La școala elementară din comuna Murighiol se aflau în anul 1948 două fragmente dintr-o stelă funerară de calcar, cu dimensiunile actuale: înălțimea 110 cm, lungimea 82 cm, grosimea 10 cm. Se păstrează șase rînduri din inscripția în limba latină, precum și chenarul din stînga în care aleargă vrejul cu frunze și ciorchine.

Atît partea superioară, cu frontonul sculptat, cît și dedicația sînt lipsă. Monumentul era probabil închinat zeilor Mani. Rîndul 1 începe cu litera L urmată de o bară verticală și încă de piciorul unei alte bare verticale, restul rîndului e lipsă. Litera L ar putea fi prescurtarea unui praenomen, Lucius (?). Rîndul 2 începe cu literele RIVS ce par să fie sfîrșitul unui cognomen, cum ar fi Valerius (?). În continuare urmează literele VIX urmate de piciorul unei bare verticale, litera I, ultima literă fiind distrusă; nu poate fi decît VIXIT, întrucît rîndul 3 începe cu ANNOS urmat de numărul LXX, ultima literă, deși ciobită, totuși păstrînd din imprimarea inițială.

Rîndul 4 începe cu litera E, ce poate fi prescurtarea unui praenomen, urmată de cognomenul PRIMITIVA. Rîndul 5 începe cu cuvîntul COIVX, formă des întrebuințată pentru *coniux*; urmează apoi cuvîntul BENE, continuat în rîndul 6 cu MERITO. După aceasta urmează litera C și curba de sus a unui O, restul literelor fiind distruse; totuși, ținînd seamă că rîndul 7 începe cu literele GI, se poate completa rîndul 6 cu literele IV, deci cuvîntul este COIVGI. În continuare urmează încă două litere, PO, după care curba de sus a literei S, apoi inscripția este distrusă; cu toată această deteriorare putem ușor întregi verbul POSVIT.

La o distanță de un rînd și jumătate, se păstrează la cap de rînd litera L urmată de un spațiu nefolosit, după care piatra este distrusă. Se pare că e litera inițială a unei formule finale, cum ar fi *locus monumenti in frontem pedes etc.* . . .

Lipsesc semnele de punctuație în cuprinsul inscripției. Înălțimea literelor e de 5,5 cm.

Astfel textul inscripției poate fi:

[D(is) M(anibus)]
L
RIVS VIXIT
ANNOS LXX
E PRIMITIVA
CO(n)IVX BENE
MERITO CO(n)[iu]
GI POS[uit . . .]
L(ocus) [M(onument) IN F(rontem) P(edes) . . .]

După caracterul literelor, inscripția este din a doua jumătate a secolului al II-lea e.n.

Lipsind primul rînd al inscripției pierdem un element important: numele defunctului. Nu știm dacă era format din două sau din trei elemente, dacă era indicată filiația, într-un cuvînt nu avem indicații dacă este vorba de un cetățean roman, autohton sau venit de aiurea, cu atît mai mult cu cît ne lipsesc și alte informații asupra funcțiunilor ce le-ar fi avut în viață, vîrsta la care ajunsese — 70 ani — fiind destul de înaintată. Completarea primului rînd rămîne așadar în suspensie, neavînd pentru moment elemente suficiente care să ne ajute, iar presunerile fiind destul de multe.

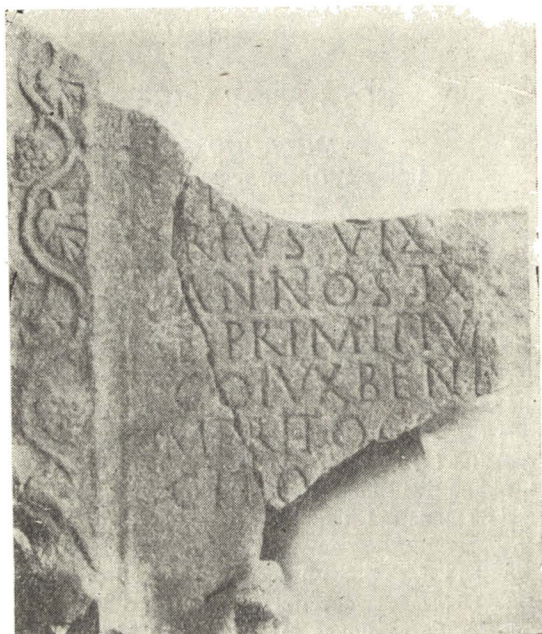

Fig. 1. — Stela funerară de la Murighiol.

Numele soției — *Primitiva* — ne indică pentru aceasta o origine servilă. Este posibil ca din sclavă să fi devenit liberă prin căsătorie, sau să fi fost fiică de libert, în tot cazul făcînd parte dintr-o categorie socială de jos. Litera precedentă E este mai degrabă prescurtarea unui praenomen, cum ar fi *Ennia*. Este greu de presupus că ar fi vorba de ligatura ET, cu atît mai mult cu cît nici pe piatră nu se observă bara din stînga literei T și nici contextul nu permite includerea acestei conjuncții.

Un fapt extrem de important este că, din numeroasele inscripții în care apare numele *Primitiva* sau *Primitivus*, cele mai multe sînt din Pannonia și Dalmatia, iar din Dacia extrem de puține — numai cinci — iar din Moesia Superior una singură. Astfel, inscripția noastră este prima din Scythia Minor, actuala Dobroge, în care este pomenit acest nume. Este posibil ca soția defunctului să fi sosit aici venind din altă provincie a imperiului roman, fie în urma unei împroprietăririi, fie ca urmate a participării soțului ei la viața economică-comercială sau administrativă a vreunei așezări locale.

Dintre numeroasele obiecte — monede, ceramică fragmentară — ce au fost date la iveală cu ocazia săpăturilor căutătorilor de comori, precum și a lucrărilor agricole, acesta este primul monument epigrafic. El a fost adus în 1934 de la Cetate, care se află la 2,5 km est de comună, pe un boț de deal spre Dunăre, Cetatea, de formă trapezoidală, este mai degrabă un castru cu ziduri de piatră, turnuri, porți. Avînd dimensiuni reduse și nefiind distrus nici de cariere,

nici de ape, ar putea fi luat în considerare pentru cercetarea sa mai insistentă și pentru studierea rolului său ca înaintat post roman pe teritoriul geto-dacilor. Totodată s-ar rezolva și problema numelui său, fiindu-i atribuite pînă acum cîteva denumiri: Halmyris, Talamonium, Ad Stoma, Gratiana.

2. HÎRȘOVA

(raionul Hîrșova, regiunea Constanța)

În curtea fostului muzeu din localitate se află un fragment dintr-o stelă funerară de calcar dur cu dimensiunile actuale: înălțimea 76 cm, lungimea 65 cm, grosimea 30 cm. Atît fața cît și suprafețele laterale sînt netezite; în schimb spatele este nelucrat. Monumentul este distrus atît în partea superioară, lipsindu-ne frontonul, care de altfel era mai proeminent față de cîmpul inscripției, unde monumentul avea numai 27 cm grosime, cît și în partea inferioară, lipsindu-ne o bună parte din textul inscripției.

Într-un cîmp de 65×35 cm se păstrează începutul unei inscripții funerare în limba latină. Monumentul a fost închinat zeilor Mani. În rîndul 2, prima literă a fost V, păstrîndu-se parte din bara oblică din dreapta, astfel că numele e VLPIVS. În continuare e litera O urmată de ligatura VA și terminînd cu litera D. Rîndul 3 are primele două litere distruse, ca și jumătatea de jos a acestui rînd. Totuși se pot ușor recunoaște literele TVS, care legate de ultimele patru litere ale rîndului precedent ne ajută să completăm cele două litere lipsă, care nu puteau fi decît RA, și să recunoaștem cognomenul QVADRATVS. Urmează un grup de trei litere: DEC și jumătatea din stînga a literei M, astfel că putem citi: DEC(urio) M(unicipii).

Semnele de punctuație în formă de frunze de iederă, apar după literele D și M din dedicație.

Ca particularitate trebuie menționat O, care ține loc de Q.

Înălțimea literelor variază între 8,5 cm la inițialele dedicației și 6,5 cm în restul inscripției.

Astfel textul inscripției este:

D(is) M(anibus)

VLPIVS QVAD

RATVS DEC(urio) M(unicipii)

După caracterul literelor putem data inscripția din a doua jumătate a secolului al II-lea e.n.

Întrucît monumentul nu ne indică praenomenul, lucru de altfel sigur prin lipsa spațiului necesar, nu putem ști dacă e vorba de M. Ulpius Quadratus, pomenit în două inscripții din Pannonia Inferior, sau e un alt Ulpius Quadratus.

E puțin probabil că este vorba de același personaj care fusese decurion al municipiului Aquincum și *quinquennialicius*, după CIL.III, p. 10337, sau decurion al municipiului, *duumvir* și *quinquennialicius*, după CIL.III, p. 10334.

În caz că ni s-ar fi păstrat și sfîrșitul inscripției, am fi știut dacă personajul pomenit în CIL.III și-a sfîrșit cariera în Moesia Superior, sau dacă e vorba de un alt personaj, decurion al unui alt municipiu.

Monumentul fiind găsit în dărîmăturile zidurilor cetății de la Hîrșova, e probabil ca Ulpius Quadratus să fi fost decurion al municipiului Troesmis, din apropiere de comuna Turcoaia.

EXSPECTATUS BUJOR

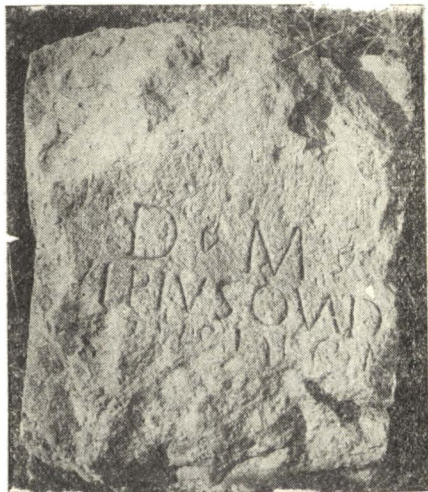

Fig. 2. — Monumentul lui Ulpius Quadratus.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Надгробная стела из Муригиола.

Рис. 2. — Памятник Ульпиуса Квадратуса.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Stèle funéraire de Murighiol.

Fig. 2. — Le monument d'Ulpius Quadratus.
